

Jaarverslag 2005
Kapiteinshuis Pekela
Stichting Westers

Kapiteinshuis Pekela
Stichting Westers, K.v.K. 41014965
Stichting Kapiteinshuis Pekela, K.v.K. 02068653

Bestuur per 31.12.2005:
De heer drs.A.Westers, voorzitter
De heer A.Schrik, secretaris
De heer H.H.Meijerink, penningmeester
Mevrouw J.G.Hoiting-Schreuder
Mevrouw F.Olsder-Bueving
De heer K.Weerts
De bestuursvergaderingen worden bijgewoond door de heer H.A.Hachmer, conservator van het Veenkoloniaal Museum te Veendam

Vrijwilligers per 31.12.2005:
Mevrouw J.Abbring-Allemekinders
De heer H.Davids
Mevrouw H.Eerkens-Veldkamp
Mevrouw M.Haaijer-Fens
De heer H.A.Hachmer
Mevrouw G.G.Heckman
De heer A.Heeres
Mevrouw I.Kiewiet-Bruggemann
De heer H.H.Meijerink
Mevrouw F.Olsder-Bueving
De heer J.Schrik
Mevrouw M.Schrik-Draisma
Mevrouw G.Tiktak-Steen
Mevrouw A.Tunteler-Bijholt
De heer W.Verhagen
Mevrouw J.Verhagen-Ottevanger
Mevrouw A.de Vries-Smit
De heer A.Westers

Aangezien niet bekend is wanneer de restauratie van het Kapiteinshuis Pekela voltooid en het museum heringericht zal zijn is het nog niet mogelijk hier reeds de openingstijden in het seizoen 2006 te vermelden. Raadpleeg website www.kapiteinshuis.nl of website www.pekela.nl

Aanmelding als donateur (minimum €12) is mogelijk per telefoon: 0597-612121, of schriftelijk: Stichting Westers, Raadhuislaan 97, 9665 JC Oude Pekela

Bankrekening Stichting Westers (museum, collectie), Nieuwe Pekela, 947768955, girorekening 267878

Bankrekening Stichting Kapiteinshuis Pekela (pand, monument),

Nieuwe Pekela, 874866537.

Colofon
uitgave: Kapiteinshuis Pekela/Stichting Westers
Ds.S.Tjadenstraat C 95/96, 9663 RD Nieuwe Pekela
Vormgeving: Staal PrePress, Veendam
Druk: Drukkerij Bartelds, Eexterveenschekanaal
Ontwerp logo: Th.Zwinderman, Nieuwe Pekela

In het voorjaar van 2005 overleed, 95 jaar oud, Engeline Woltjes, de bewoonster van het voorhuis van het Kapiteinshuis Pekela. De laatste paar maanden van haar leven verminderden haar krachten zodanig, dat zij na een kort verblijf in een verzorgingshuis te Oude Pekela in het Refaziekenhuis te Stadskanaal moest worden opgenomen. Daar stierf zij op zes april in haar slaap.

Op de bijeenkomst voorafgaande aan de begrafenis op het kerkhof bij de Ned.Herv. kerk te Nieuwe Pekela sprak de heer K.Weerts, haar executeur-testamentair en lid van het bestuur van de Stichting Westers/Kapiteinshuis Pekela, een in memoriam, waaraan het volgende is ontleend.

Liene, zoals zij bij ieder bekend stond, werd in het huidige Kapiteinshuis geboren op 19 december 1909 en ingeschreven in het bevolkingsregister als Engelina, dochter van Fokko Woltjes en Annechien de Jonge. Zij was één van een tweeling. Haar broertje, Alle, overleed helaas op 2 april 1910. Er was al een zoon in het gezin, Jacob, geboren 18 januari 1906. Op een bepaald moment werd in het gezin bovendien een vijftienjarige oom opgenomen, 'ons Albert' genoemd, van wie beide ouders waren overleden.

Haar eerste levensjaren waren niet gemakkelijk. Zij droeg als kind een korset vanwege een rugafwijking. Op haar twaalfde werd het zo ernstig, dat ze vier, vijf jaar lang in bed heeft moeten liggen. Dat was dus de periode na de lagere school. Zij heeft heel wat dokters 'versleten', zoals zij zelf zei, Nanninga, Brouwer, Rijkens, Maathuis, Wartena, Oppewal.

Op haar zestiende ging ze naar de breifabriek, zoals ze het zelf noemde, bij velen bekend als Tricotagefabriek A.Westers & Zoon, de fabriek van de bekende Stappokken. Hier heeft zij ruim vijftien jaar met veel plezier gewerkt. Volgens Liene werd er veel gezongen. Zij kon voor de vuist weg zo een aantal liedjes opnoemen, want haar geheugen was tot de laatste dag ijzersterk.

Omdat het voor haar moeder allemaal wat te veel werd,

stopte Liene met haar werk op de fabriek en nam zij gedeeltelijk de taak van haar moeder over. Daarnaast had ze nog een aantal werkhuisen en bediende zij de nabijgelegen brug. Lienes moeder overleed in 1959, haar vader in 1973.

Er diende zuinig geleefd te worden, hetgeen ook haar karakter

gevormd heeft. Niets werd weggegooid, van alles, elastiek, stopgaren, roestige schroeven enz. werden bij haar teruggevonden. Iets weggeven was voor haar heel moeilijk. Zij was zeer gehecht aan haar spullen.

De laatste jaren kenden we haar als bewoonster van het Kapiteinshuis. Zij beschouwde zichzelf als een soort huisbewaarder. Een betere kon je je niet wensen! Zij hield alles in de gaten. Als iemand bij het afsluiten van het museum was vergeten het alarm in te schakelen, ging bij de heer Weerts, twee huizen verderop, de telefoon. 'Meester, ken je ev'n komen, t verkeerde lampke brandt. Dij sukkels bin'n weer wat vergeetn'. Vaak ging de telefoon dagelijks, soms meerdere keren per dag. Als de schooljeugd aan boord van de 'Familietrouw', het schip dat sinds 1994 voor het huis afgemeerd lag, wilde klauteren tikte zij tegen het raam en verjoeg de kwajongens. Engelina Woltjes was de laatste in de reeks particuliere bewoners van het in 1799 voor schipper Kornelis Jans Boon en Jantje Roelfs Koop gebouwde huis, dat van nu af aan in zijn geheel als museum dienst zal gaan doen. Wij allen, medewerkers van het museum Kapiteinshuis Pekela, maar ook de buurtbewoners missen haar. Wij houden haar in dankbare herinnering.

Het bestuur vergaderde in het verslagjaar zeven keer, één keer samen met de vrijwilligers.

Ter afsluiting van het seizoen werd door de gezamenlijke medewerkers op 23 september een bezoek gebracht aan het Museum en Zeeaquarium te Delfzijl.

Door overlijden vielen vijf donateurs af, zeven nieuwe meldden zich aan, zodat het aantal donateurs per 31 december van het verslagjaar 122 bedroeg.

Het aantal bezoekers aan het Kapiteinshuis Pekela beliep 531. Ook nu weer was het museum buiten de normale openingstijden te bezichtigen op de Nationaal Museumdag 9 april, de Schutsemarkt 11 juni, Open Monumentendag 10 september, de Dag van de Regio 2 oktober en de Rabo Museumdag 22 oktober. Als onderdeel van de 'Dolle Dagen' van het Dollard College Afdeling Pekela maakten op 19 mei 62 leerlingen groepsgewijs kennis met het museum. Op 10 mei bracht de familie Wieske, in reünie van heinde en ver bij elkaar, een bezoek aan het Kapiteinshuis.

Tijdens een bijeenkomst in het Openluchtmuseum Het Hoogeland te Warffum werd aan o.a. het bestuur van de Stichting Westers/Kapiteinshuis Pekela op 15 juni het certificaat en het museumschildje 'Geregistreerd Museum' uitgereikt door de gedeputeerde van cultuur van de provincie Groningen, dr. Hans Gerritsen.

Van 1-21 oktober werd in samenwerking met de Kultur- und Heimatverein Groszefehn in het Bürgerhaus van de zugstergemeente Groszefehn in Ostfriesland een tentoonstelling gehouden 'Die Seeschiffahrt in Pekela'.

Aan het Maritiem Museum Rotterdam werd voor de aldaar van 24 september 2005 tot 6 maart 2006 gehouden tentoonstelling 'Varen door stad en land' een model van een Groninger snik in bruikleen gegeven.

Op 28 november kon, na jaren van voorbereiding, een begin gemaakt worden met de restauratie van het voorhuis van het museum Kapiteinshuis Pekela. Een verslag van de financiering, de ingrijpende werkzaamheden, de vondsten, de herinrichting en de konsekwenties zal in het volgende jaarverslag worden opgenomen.

Zelfs geuren spelen in een museum een rol ...
Gastenboek 3.6.2004:

Hoe bestaat het, dat zelfs de geur bij het binnenkomen me aan vroeger doet denken. Leuk hoor.

Corrie Dijkstra-Stulp, St.Catharines Ont., Canada

Schenkeningen, legaten, bruiklenen, aankopen

D.A.Teupken

scheepsportret van de bark Maria Frederika, naar links varend vóór de Hollandse duinenkust met de vlag van het Amsterdamse zeemanscollege Zeemanshoop (nr. 95), de naamwimpel Maria Frederika en de rood-wit-blauwe vlag. Gesigeneerd i.o.: 'door D.A.Teupken te Amsterdam 1839'

Aquarel, 58,5 x 76,5 cm

Het schip werd van 1838 -1843 gevoerd door schipper Klaas Boeles de Weerd (Oude Pekela 1805 – Muiden 1893), zoon van scheepsbouwmeester Boele Piekens de Weerd

bruikleen mevrouw T. Barneveld, Sneek

Eikenhouten pulpitrüm met koperen beslag, 1^e helft 19^e eeuw

H.: 123 cm, L.: 98/118 cm

aankoop

Sierkurk met zilveren montuur bekroond door staand rondje, waarin uitgezaagde W (voor Witte wijn). Gemerkt N in ruit = Johannes Nieholt (Oude Pekela 1773-Zuidbroek 1846), zilversmid te Oude Pekela. Hij voerde dit merk tussen 1812 en 1816.

Diam.: 3 cm

aankoop

Zilveren Oostzeelepel, onder de steel gemerkt: stadskeur Königsberg, C.Zimmermann, 12, Q., trembleer-steek

Op onderzijde steel gestippeld: C.F.Dittrich Schiffsmachler, op bovenzijde steel (dwars): Königsberg 1833

L.: 23 cm

schenking mevrouw A. E. G. Westers-Reinders, Groningen

Twee zilveren Oostzeelepels, op uiteinde steel gemerkt: stadskeur Reval, 13, i i ö in rechthoek = Jacob Johann Öhrmann II, geb. Reval 22.11.1780, ovl. Reval 23.3.1829, 1794-1799 leerling van vader, meester van 18.8.1805-ovl. 23.3.1829 (Leistikow p. 293).

Op onderzijde steel gestippeld: Reichart & Com. 1810. L.: 22 cm, bak van één lepel gebutst en gerepareerd.

Lit.: A.Westers, 'Oostzeelepels in de verzameling van het Kapiteinshuis Pekela'. *Jaarverslag Kapiteinshuis Pekela/Stichting Westers* 2004, p. 14 nr. 42

aankoop

Zilveren bowllepel met getordeerde steel en gegraveerde decoratie van aardbei en meanderrand. Gemerkt: Königsberg, 12, FOURNIER, N. Midden 19^e eeuw.

L.: 23 cm

aankoop

Kinderbordje van Engels aardewerk. Op de rand een driedubbele rij bloemrozetten in reliëf, op het middenvlak in bruine transferprint een meisje met pop en picknickmand zittend in een landschap, met randschrift 'Viel

Naschen macht leere Taschen'

Gemerkt met blindstempel W.S.& Co's Wedgewood (= William Smith & Co, Stafford Pottery, Stockton-on-Tees, Durham/Yorkshire, 2e kwart 19e eeuw)

Diam.: 23 cm.

aankoop

Kinderbordje van Engels aardewerk. Op de rand in reliëf polychrome bloemen, op het middenvlak in blauwe transferprint een mandje met bloemen, waarvan een paar in kleur opgewerkt. Niet gemerkt

Diam.: 19 cm

aankoop

Achthoekig bordje van Engels aardewerk. Op de rand in reliëf bloemrozetten, op het middenvlak in zwarte transferprint een stadsgezicht en randschrift 'Hamburg Ansichten / Die Esplanade'. Niet gemerkt

Diam.: 20 cm

aankoop

Stel hondjes van Engels aardewerk, bedekt met zwart glazuur met enige gouden details

H.: 22 cm

aankoop

Bruin afgedrukte foto van een aangemeerde tweemaster met gereefde zeilen. In bruine, houten lijst met vergulde, florale reliëfversiering

16,5 x 21,5 cm (foto), 40 x 44,5 cm (lijst)

Vierzijdige blikken voorraadbus, geëmailleerd met Chinese voorstellingen

H.: 25,5 cm

Houten eierrek

legaten de heer P. W. Bijholt, Nieuwe Pekela

Foto van kerkenraad Ned. Herv. kerk te Oude Pekela met predikant David Buurma t.g.v. diens vertrek, september 1898. Fotograaf A.F.Riks, Oude Pekela
schenking de heer E.W.Lammers, Oude Pekela

Groepsfoto van Jans Hindriks Boon (Nieuwe Pekela 1854 – Rotterdam 1934, zoon van Hindrik Klaassens Boon, schipper van de Arendina Roelfina) en Trijntje Smit met hun acht kinderen

schenking de heer M. A. C. Theunissen, Diemen

Twee glazen, cilindervormige houders op ingesnoerde voet, gevuld met wit, resp. lagen wit, rossig en cremekleurig salpeter. Zeemanssouvenirs, meegebracht uit Chili

H: 15 cm

aankoop

Ronde wanddecoratie met een afbeelding van het passagiersschip 'Empress of Ireland', omgeven door driedubbele schelpenrand. De oceaanstomer voer van 1906-

30 mei 1914 op de St.Lawrence-rivier, Canada. Reissouvenir

Diam.: 20 cm

Ronde wanddecoratie, achter bol glas een afbeelding van een zeilscheepje, omgeven door enkele schelpenrand. Reissouvenir

Diam.: 15 cm

schenkening mevrouw A. B. Koopman-Olthof, Winschoten

Twee witkatoenen beddenlakens, afgezet met dubbele strook machinale kant, resp. voorzien van geappliqueerd strookje gehaakte kant

schenking mevrouw H. Stevan-Bathoorn, Wedde

Ronde, houten barometer met witte wijzerplaat en adres 'Firma Gebr. Kanning, Opticiens, Winschoten'. Diam. 19 cm

Kraantjeskan, zwart gelakt blik met decoratie in goud en rood van boeket aren en bloemen H.: 37 cm. Op kopen driehoekig komfoor

Wijnglas met trechtersvormige kelk, waarop gegraveerde decoratie van guirlandes en sterren. Pontielmerk.

H.: 13 cm

Twee borden van creamware. Diam. 24 cm

Zes etagèrevaasjes en -figuurtjes, begin 20e eeuw

Spaarpot van bont geëmailleerd blik in de vorm van een huisje

Gipsen plantenhouders in de vorm van een vissersjongen met mand op de schouder. H.: 51 cm

legaten mevrouw E. Woltjes, Nieuwe Pekela

Rechthoekig, kartonnen pillendoosje met etiket 'Joh. van Dam Apotheeker Oude-Pekela 12/IV 91. Mej. Potje-wijd driemaal daags een poeder'

2 x 7 x 4 cm

schenking de heer H. de Boer, Groningen

Zestien suikerzakjes en reclame-etiket van niet meer bestaande hotels, café's, restaurants en bedrijven te Oude en Nieuwe Pekela

Gasmuntje Oude Pekela

schenkening de heer D. Kuil, Ten Boer

Grote en kleine weckfles met schapenvlees in vet
Illegale slacht, in de oorlog door de toenmalige eigenaar van het pand Dr. H. Brouwerstraat D 28 in een ruimte boven het plafond verstopt. Bij afbraak van het pand in de 70er jaren door de huidige bewoner van het nieuwe huis ontdekt

schenking de heer J. Veninga, Nieuwe Pekela

Foto van huis Tilstraat H 22 te Nieuwe Pekela, begin 20^e eeuw, en akte van overdracht van dat huis door de erven Zuiderweg-Gerringa aan Evert Vos, gepensionneerd onderwijzer, 28 december 1934

schenking de heer F. Siepel, Nieuwe Pekela

Proeve van kleine gedichten voor kinderen. Door den Heer van Alphen. Hier is nog bij gevoegd, Davids jeugd, dog zonder Nooten. Te Leeuwarden, Gedrukt bij J.C.Tophuizen, Boekverkooper op de Ee-wal 1780
schenking de heer H. C. J. de Boer, Paterswolde

E.R.Borgesius, predikant te Norg, *De moderne theologie in haar beginsel en in hare waarde.* 2^e druk

Assen, bij J.O.van Houten, 1861

Mr. Dr. Egbertus Roelinus Borgesius (Rolde 1834-Appingedam 1910) was predikant te Terwispel en Norg, later kantonrechter te Appingedam. Hij was een neef (oomzegger) van de landmeter en stadsveenmeester Goedhart Borgesius te Oude Pekela (Vriescheloo 1787-Oude Pekela 1852)

Voor het gezin, schetsen en tafereelen. 2^e druk
Amsterdam 1884

Met opdracht 'Voor de Zondagschool van de Afd. N. Pekela van den Nederl. Protestantenvond' en ex-libris van A.Spreen (=Abraham Spreen, Nieuw Buinen 1857-Musselkanaal 1938, onderwijzer bij het Lager Onderwijs te Nieuwe Pekela)

Vier dunne boekjes in papieren omslag, uitgegeven door Albert Ties Mulder (Veendam 1844-Oude Pekela 1915), boekdrukker en uitgever te Oude Pekela. Mogelijk geschreven door Egbert Ties Mulder (1833-Veendam-1915):

Waarschuwing des hemels aan alle zondaren op aarde. 6^e druk

Gedrukt te Pekela, bij A.Mulder. Z.j.

Spijs der ziel bestaande in een aantal dichtstukjes over onderscheidene geestelijke onderwerpen. Benevens: een alphabeth der plichten van eenen waren Christen.
Gedrukt bij A.Mulder, Pekela. Z.j.

Handleiding bij het godsdienstonderwijs
Pekela. A.Mulder. Z.j.

Jo van den boschwachter en Andreas verjaarsgeschenk.
Pekela. A.Mulder. Z.j.

schenkening de heer A.Westers, Groningen

B.D.Poppen, *De belasting op het gemaal in Stad en Ommelanden*, Uithuizen 2004

Op p.114 de vermelding van een sarrieshut aan de Veendijk en molen De Klatter te Oude Pekela
schenking de heer B.D.Poppen, Uithuizen

Jan Pluis, a. *Serie Fries Aardewerk V: Harlingen, bedrijfs-geschiedenis 1600-1933 & Producten tot 1720;* b. *Serie Fries Aardewerk VI, Harlingen, Producten 1720-1933*, Leiden 2005

In b. op p. 219, afbeelding 479: Friese ster sinds 1799 in situ in Kapiteinshuis Pekela
aankoop

Adri van der Meulen en Paul Smeele, *Serie Fries Aardewerk VII: De pottenbakkers van Friesland 1750-1950*, Leiden 2005.

In hoofdstuk 13, 'Friezen buiten Friesland', wordt op p. 206 v. aandacht geschonken aan aardewerkfabriek firma T.L.Meijer te Nieuwe Pekela
aankoop

Hennie Stevan-Bathoorn, *Pronkjuweeltjes uit het land van Jaarfke. Merklappen en ander traditioneel handwerk uit het grensgebied van Groningen en Duitsland*. Uitg. Museum voor Naaldkunst, Wedde 2005

Hierin opgenomen en in kleur afgebeeld een merklap met 'gekroonde G'-motief uit de collectie van het Kapiteinshuis Pekela
aankoop

Portretten en leesboekjes van Hendrik Wester in de verzameling van het Kapiteinshuis Pekela

Hendrik Wester (Bovenrijge 1752–Oude Pekela 1821) had als hoofdmeester (sinds 1783) en schoolopziener (sinds 1801) te Oude Pekela door zijn moderne, op de Verlichting geënte opvattingen en de vernieuwingen die hij in het onderwijs doorvoerde een grote invloed op de geestelijke vorming van de jeugd en jonge onderwijzers. Hij schreef een groot aantal spel- en leesboekjes, geschiedenisboekjes en godsdienstige gezangen, waarvan vele tot lang na zijn dood herdrukt werden.

Voor zijn verhandeling *Over de gebreken in de burgerscholen* (1795) ontving Wester een gouden penning van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

Om een indruk te geven van het milieu, waarin de boekjes van Hendrik Wester gelezen werden, wordt in onderstaand overzicht speciaal aandacht geschonken aan de biografische gegevens van die eigenaars die hun naam als ex-libris in hun boekje schreven. Er blijkt uit, dat de verspreiding van Wester's werkjes groot was, van Uithuizen tot Finsterwolde, van Peize tot Blijham, van Martenshoek tot Wessinghuizen.

Voor meer uitvoerige gegevens zie 'Hendrik Wester':

<http://www.futurum.nl/genealogie/biograaf/wester.html>

Portret van Hendrik Wester (borstbeeld naar rechts in ovaal)

Pastel 26 x 21 cm, eind 18e eeuw

Op achterzijde in potlood annotatie 'Jan Lammerts Dijk vervaardiger, van beroep verver, wo-

nende op de 'Veendijk' te Oude Pekela' en in pen 'Portret van Hendrik Wester; 1752-1821, was in 't bezit van Mej.A.Mooi te Oude Pekela, van haar overgenomen: September 1894 H.Boumans'

Jan Lammerts Dijk (1764-Oude Pekela-1843), verver en glazenmaker, was amateurschilder Aaltje Mooy (Nieuwe Pekela 1822-Oude Pekela 1911) was onderwijzeres te Oude Pekela inv.nr. SW 1999-1

Portret van Hendrik Wester als Broeder van de Orde van de Nederlandse Leeuw. Borstbeeld naar links met zesregelig vers van H.A.Spandaw.

Gravure door L.Portman naar een tekening van Gerardus Jacobus Geusendam (geb.Nieuweschans 1771, zijn vader was rond 1780 onderwijzer te Oude Pekela), uitgegeven door J.Oomkens te Groningen, 1821 (Muller 6036a)

16,5 x 10,5 cm

inv.nr. P/W 8

Treuprent op het overlijden van Hendrik Wester, met zijn portret op de gefantaseerde graf-tombe en het onderschrift 'Monument Ter nagedachtenis van den verdienstelijken Hervormer van 't Schoolwezen H.Wester eerst zelf Onderwijzer, vervolgens Schoolopziener & Broeder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw, den 19. Sprokkelmaand 1821 overleden in den Ouderdom van 69 Jaren en 1 Maand'

Steendruk door M.Dessaur naar een tekening van E.E.de Boer (Ede Entes de Boer, 1763-Woldendorp-1841), uitgegeven bij H.V.Huisingh te Winschoten, 1821 (Van Someren 6113)

40 x 34 cm

inv.nr. P/W 9

Nijverheids-Tafereel 'Ledigheid stort den mensch in gewis verderf' etc. Met de portretten van Hendrik Wester, schoolopziener en oprichter Departement Oude Pekela van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, Jan van Nieuwenhuyzen, oprichter van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, en Theodoor van Swinderen, schoolopziener te Groningen.

'Ontworpen, met de pen geteekend en gegraveerd' door Cornelis Filippus Balkema (Katmis 1805-Zoutkamp 1860, meter en taxateur van de turf te Winschoten, Nieuwe en Oude Pekela en Niebert, rijksontvanger te Zoutkamp; amateur-tekenaar), gedrukt bij fa. G.Hunckel en C.Hardegen te Bremen, 1849

56 x 44,5 cm

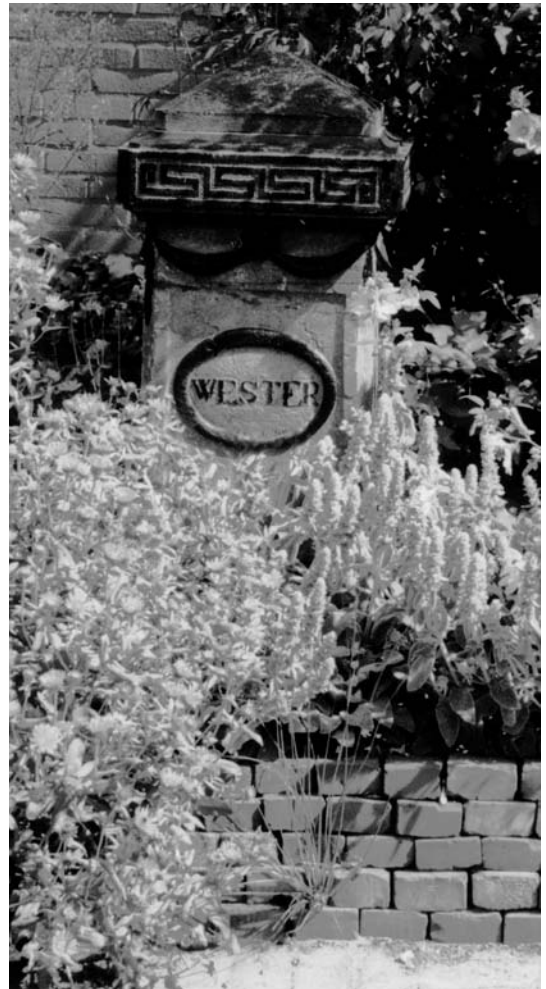
inv.nr. P/W 14

Schoolprent 'Halve eeuwfeest der schoolher-
vorming. Tot dankbare herinnering aan de vijf-
tjarige onafgebrokene staatszorg voor Neêr-
lands schoolwezen; plegtig herdacht in Junij
1851. Geschonken aan (ingevuld:)'Aaltje Of-
fringa', Leerling op de school van den onder-
wijzer (ingevuld:)'J. Swartwolt te Zuid-
horn'(Aaltje Offringa, naaister, geb. Zuidhorn,
Kerkepad nr. 91, 5.3.1844, ovl. Zuidhorn
6.6.1869, ongehuwd, dr. v. timmerman Gurbe
Jogchums Offeringa en naaister Egbertje Pie-
ters Zuidema)

In de 'style troubadour'-randversiering de por-
tretten van J.H.van der Palm, Jan Nieuwenhuy-
zen, Th.van Swinderen en H.Wester en een
grafnaald met de naam Adriaan van den Ende
Steendruk van J.H. van de Weijer te Groningen
33 x 27 cm

inv.nr. P/W 16

Grafmonument voor Hendrik Wester
blauwe arduinsteen met op de voorzijde de
naam WESTER binnen een in zijn staart bijten-
de slang. In 1826 geplaatst op het graf van de in
1821 te Oude Pekela overleden schoolopziener
Hendrik Wester, bekostigd door Jan Oomkens,
uitgever van veel van Wester's boekjes. In 1894
werd dit monument vervangen door een ander
exemplaar. Het eerste monument werd in 1991
als bruikleen van de gemeente Pekela in de tuin
van het Kapiteinshuis Pekela geplaatst
lit.: B.G.Borgesius, *Hendrik Wester*, in Gron.
Volksalmanak voor 1896,1-5
inv.nr. SW 1991-50 B

Boekje met leren rug, waarop in gouden blind-
stempeling enig ornament en op rood veld
'WESTER'S WERKJES I'. Hierin gebundeld
inv.nrs. Sch/W 1-1 t/m Sch/W 1-10

Paars stempel 'Rijkskweekschool voor Onder-
wijzers te Haarlem'
inv.nr. Sch/W 1

*Prijsverhandelingen, over de gebreken in de
burgerschoolen*

Uitgegeven door de Maatschappij tot Nut van 't
Algemeen. Tweede druk [eerste dr. 1795]
Te Amsterdam, bij Harmanus Keijzer, Cornelis
de Vries, en Hendrik van Munster. 1799
inv.nr. Sch/W 2

Godsdienstige Gezangen voor de Jeugd; door
H.Wester, Voorzanger en Schoolmeester in de
Oude Pekel-A

Te Groningen, By Jan Oomkens, Boekverkoper.
1800

Met ex-libris 'Martjen Izebrants 1800 Diet boek is mij-
nent' en 'Wed.Oosterhuis Danhof 1897'

(Martjen Izebrants, geb. Koorndijk onder 't Zandt
17.9.1785, ovl. Usquert 19.7.1856, dr. v. Izebrant Sij-
mens en Stientjen Hendriks. Zij trouwde 't Zandt
2.11.1806 met Tjaart Eppes Oosterhuis, geb. 't Zandt

14.7.1786, ovl.Usquert 13.10.1859, zn.v.Eppe Harms en Aagtje Egges.

Jakobina Danhof, geb. Baflo 15.9.1830, ovl. na 1871, dr.v.Pieter Garmts Danhof, timmerman, en Pieterke Eilkes Vos.Zij trouwde Usquert 21.4.1869 met Egge Oosterhuis, landbouwer, geb. 't Zandt 5.10.1825, ovl.Usquert 2.1.1871, zn. v. Tjaart Oosterhuis en Martjen Izebrants. Jakobina Danhof was de schoondochter van Martjen Izebrants).

inv.nr. Sch/W 3

Schoolboek der Geschiedenissen van ons Vaderland opgesteld door Hendrik Wester, en uitgegeven door de Bataafsche Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Verbeterd naar de Verhandeling over de Nederduitsche Spelling van den Hoogleraar M.Siegenbeek, bekrachtigd door het Staats-Bewind der Bataafsche Republiek

Te 's Bosch, bij D.Noman en Zoon, Boekdruckers. 1801

Met ex-libris 'Katrijna E.Reinders'

(Catrijna Reinders, ged. Groningen 7.12.1798, ovl. Groningen 29.10.1852, dr. v. Eisse Reinders te Groningen, later te Martenshoek, en Heiltje Jans. Zij trouwde Groningen 26.1.1823 met Geert Roemers, soldaat 1e Bataljon Veldartillerie, schoenmaker, hovenier te Groningen)

inv.nr. Sch/W 4

Schoolboek der Geschiedenissen van ons Vaderland opgesteld door Hendrik Wester, en uitgegeven door de Bataafsche Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Vijfde druk (eerste druk 1801, zie voorgaande nr.). Gevolgd naar de Spelling van den Hoogleraar M.Siegenbeek

Te 's Bosch, Bij E.Lion, Boekdrucker en Boekverkooper in de Kerkstraat. 1808

inv.nr. SW 2001-7; schenking mevrouw

Z.Tiktak-Dijkhuizen, Spanje

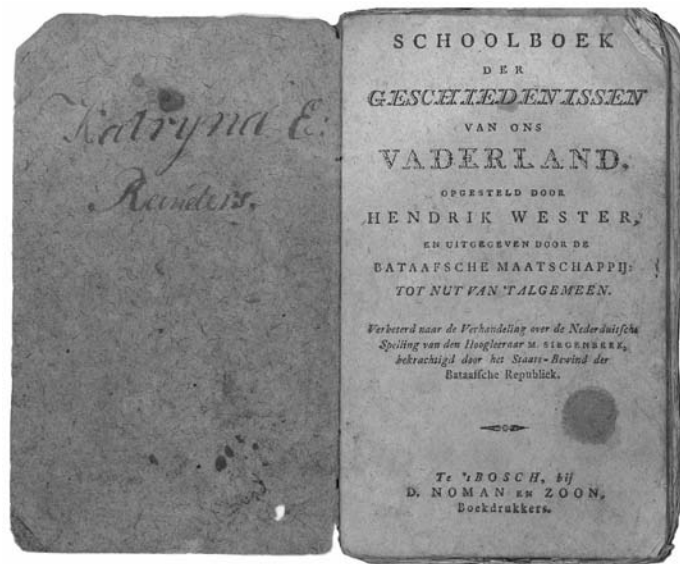
Vorbereidingsrede, Aanspraken en Gezangen bij de plechtige overgave van den gouden eerepenning en het vereerend getuigschrift aan den scheepskapitein Geert Berents Kolk op den 25 van Slag maand 1807, in het Kerkgebouw der Hervormde Gemeente van de Oude Pekel-A.

In de Oude Pekel-A, bij Hazelhoff, Boekverkooper

lit.: A.Westers, 'Geert Berends Kolk'. *Jaarverslag Kapiteinshuis Pekela/Stichting Westers* 2001, p. 12

inv.nr. SW 2001-4b; schenking mevrouw G.J.Botje-Oepkes, Groningen

Redevoering en Gezangen bij gelegenheid der plechtige feestviering van het vijftienvigjarig bestaan der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen den 16 van Slag maand 1809; Uitgesproken door H.Wester, in de Vergadering van het Departement Pekel-A, en uit naam van hetzelfde in 't licht gegeven

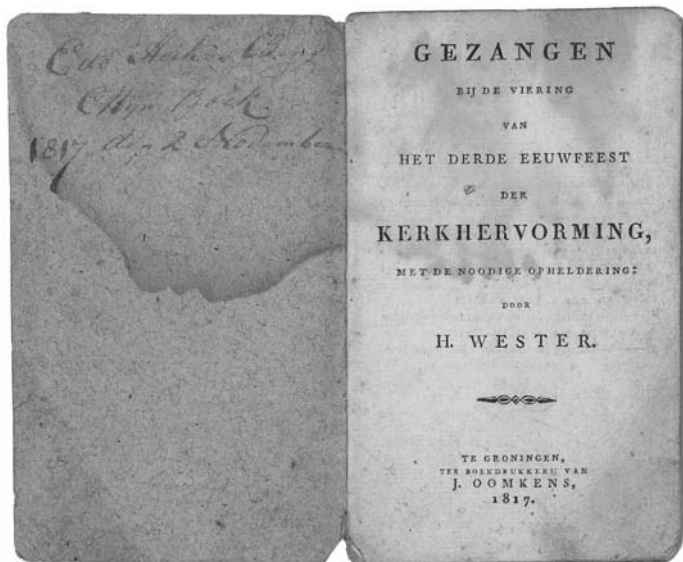
In de Oude Pekel-A, bij den boekverkooper A.Hazelhoff. 1810

inv.nr. SW 1993-67; schenking Departement Oude Pekela van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen

De geschiedenis der Israëlieten of Joden. Een leesboek voor de jeugd, door den schoolopziener H.Wester. Vijfde en veranderde uitgave [eerste druk 1809]

Te Groningen, bij J.Oomkens. 1815

inv.nr. Sch/W 1-9

Gezangen bij de viering van het derde eeuwfeest der kerkhervorming, met de noodige opheldering

Te Groningen, ter boekdrukkerij van J.Oomkens. 1817

inv.nr. 2003-21

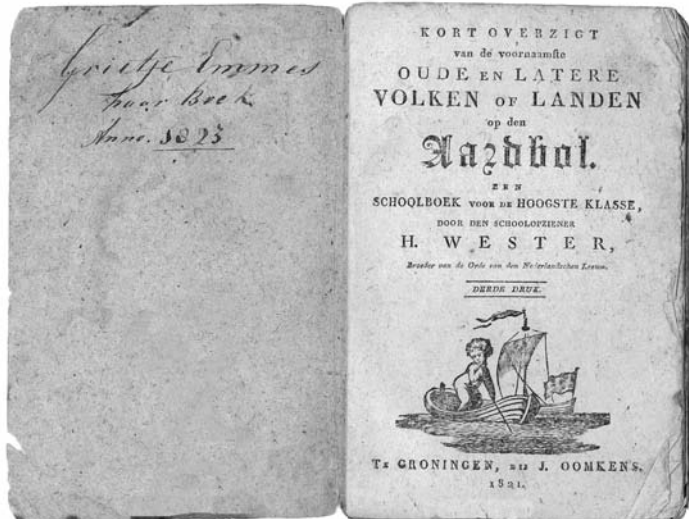
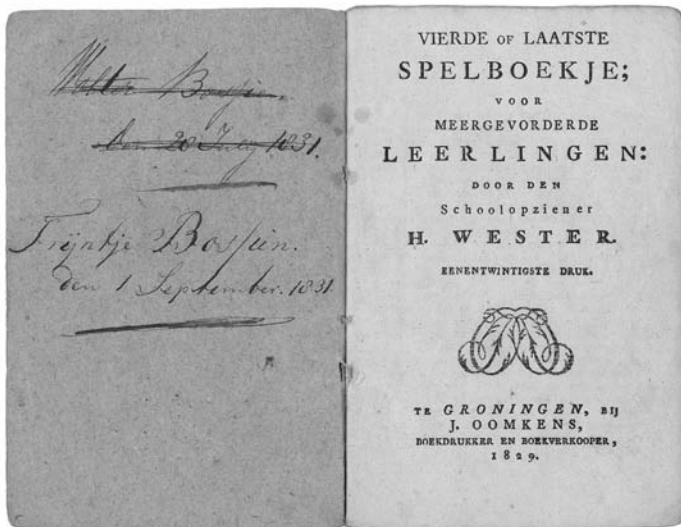
Met ex-libris 'Ede Aeikes Edens Mijn Boek 1817 den 2 November' (Ede A.Edens, ged. Vlagtwedde 13.9.1767, ovl. Wessinghuizen 1.6.1827, landbouwer te Wessinghuizen. Trouwde met Hebeltje Alberts Huls).

Het voorbeeldige schoolkind; gesprek over de nuttigheid van het schoolgaan; dichtmatige lessen en gebeden voor de jeugd. Door den Schoolopziener H.Wester. Achtste druk
Te Groningen, bij J.Oomkens. 1818
inv.nr.Sch/W 1-7

Mengelschriften voor de jeugd; door den schoolopziener H.Wester. Twaalfde druk [eerste druk 1793]. Te Groningen, bij J.Oomkens, Boekdrukker en Boekverkooper 1819
inv.nr. Sch/W 1-8

Nieuw schriftuurlijk schoolboek, met leerzame aanmerkingen, door den schoolopziener H.Wester, Broeder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw. Derde druk [eerste druk 1811]
Te Groningen bij J.Oomkens, 1819
inv.nr. Sch/W 1-10

Korte en nuttige leeslesjes, naar de vatbaarheid en den smaak van kleine kinderen, een schoolboek; door den Schoolopziener H.Wester. Negentiende druk.
Te Groningen, bij J.Oomkens. 1820
inv.nr. Sch/W 1-6

De kleine Jan; een Boekje voor jonge Scholieren, tot Lees- en Verstandsoefening, van den Schoolopziener H.Wester. Derde druk
Te Groningen, bij J.Oomkens 1819
inv.nr. Sch/W 1-5

Eerste Spelboekje voor eerstbeginnende Leerlingen; door den Schoolopziener H.Wester. Vijftiende druk [eerste druk ca 1802]
Te Groningen, bij J.Oomkens, 1820
inv.nr. Sch/W 1-1

Tweede spelboekje voor weinig-gevorderde leerlingen; door den Schoolopziener H.Wester. Veertiende druk [eerste druk ca 1803]
Te Groningen, bij J.Oomkens, Boekdrukker en Boekverkooper. 1821
inv.nr. Sch/W 1-2

Derde spelboekje; voor verdergevorderde leerlingen; door den Schoolopziener H.Wester. Zestiende druk [eerste druk 1804]
Te Groningen, bij J.Oomkens. 1820
inv.nr. Sch/W 1-3

Vierde of laatste spelboekje; voor meergevorderde leerlingen; door den Schoolopziener H.Wester. Zestiende druk [eerste druk 1805]
Te Groningen, bij J.Oomkens, Boekdrukker en Boekverkooper, 1820.
inv.nr. Sch/W 1-4

Vierde of laatste spelboekje; voor meergevorderde leerlingen; door den Schoolopziener H.Wester. Een en twintigste druk [eerste druk 1805, zestiende druk 1820, zie voorgaande nr.)
Te Groningen, bij J.Oomkens. 1829
inv.nr. SW 1999-90; schenking R.G.E.G.Martens, Groningen
ex-libris 'Wolter Bossien den 28 Julij 1831' (doorgestreept) en 'Trijntje Bossien den 1 September 1831'

Kort overzicht van de voornaamste oude en latere volken of landen op den Aardbol. Een schoolboek voor de hoogste klasse, door den schoolopziener H.Wester, Broeder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw. Derde druk (eerste druk 1816).

Te Groningen, bij J.Oomkens. 1821
Met ex-libris 'Grietje Emmes haar Boek Anno 1823'.

(Grietje Emmes, geb. Finsterwolde 7.5.1812, dr. v. Sijpko Wilkes Emmens, landbouwer, en Jantje Ameling. Zij trouwde te Finsterwolde op 4.7.1837 met Johannes Cornelis Borst, molenaarsknecht te Oostwold, geb. Farmsum 9.11. 1812, zn. v. korenmolenaar Cornelis Jans Borst en Eefke Jans Nieland).

Op achterzijde titelblad in potlood 'Geert Heissing zijn boek is dit gekregen den 9 Mei 1856'.
inv.nr. Sch/W 6

Bijbelgeschiedenissen voor de Nederlandsche Jeugd, door den schoolopziener H.Wester, Broeder van de orde v.d. Nederl.Leeuw. Eerste deeltje, bevattende de geschiedenissen des Ouden Verbonds, tweede deeltje, bevattende de geschiedenissen des Nieuwen Verbonds. met platen (gravures v. C.C.Fuchs en D.Veelwaard). Tweede Uitgave (eerste druk 1820, 1821?).

Te Groningen bij J.Oomkens. 1831

Met ex-libris 'Roelftje Kymmell present van Meester Gelling'.

(Roelftje Kymmell, geb. Peize 14.1.1825, ovl. Peize 5.10.1859, dr. v. Berend Willinge Kymmell, burgemeester van Peize, en Alida Homan. Zij trouwde te Peize op 22.5.1857 met Gerhard Wilhelm van Lemel, burgemeester, secretaris van Smilde, geb. Roden 2.3.1826, ovl. Veenhuizen 10.10.1859, zn. v. Jan van Lemel en Jantje Hulst, weduwnaar v. Anna Davina van der Schroeff)

inv.nr. Sch/W 7

Nieuw schriftuurlijk schoolboek, met leerzame aanmerkingen; door den schoolopziener H.Wester, Broeder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw. Zevende druk (eerste druk 1811).

Te Groningen, bij J.Oomkens, 1837

Met ex-libris 'Tonnis B. Wiersum. 1849 5e mnd. 1e dag'.

(Tonnis Berends Wiersum, landbouwer te Uithuizen, geb. Uithuizen 9.10.1839, ovl. Uithuizen 25.3.1878, zn. v. Berends Pieters Wiersum, landbouwer op Tettema, en Trijntje Tonnis Dorenbosch. Hij trouwde te Uithuizen op 12.6.1865 met Anje Eppes Oosterhuis, geb. Uithuizen 21.12.1843, ovl. Uithuizen 10.8.1920, dr. v. Eppe Tjaards Oosterhuis, landbouwer, en Everdina Jacobs Elema)

inv.nr. Sch/W 5

Nieuw schriftuurlijk schoolboek, met leerzame aanmerkingen; door den schoolopziener H.Wester. Broeder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw. Achtste druk (eerste druk 1811; zevende druk zie voorgaande nr.)

Te Groningen, bij J.Oomkens, 1844

inv.nr. SW 1999-91, schenking mevrouw M.ter Horst-Adams, Oude Wetering

T.H.van Swinderen, *Ter gedachtenis van Hendrik Wester*

Te Groningen, bij J.Oomkens. 1821

inv.nr. Sch/W 8

Algemeene Konst- en Letter-Bode, voor het jaar 1821. No. 14. Dingsdag 27sten Maart. Onder 'Berigten' verslag 'lijkfeest' ter nagedachtenis van Hendrik Wester door het Departement Groningen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen op 16 maart 1821 in de Lutherse kerk te Groningen

inv.nr. Sch/W 9

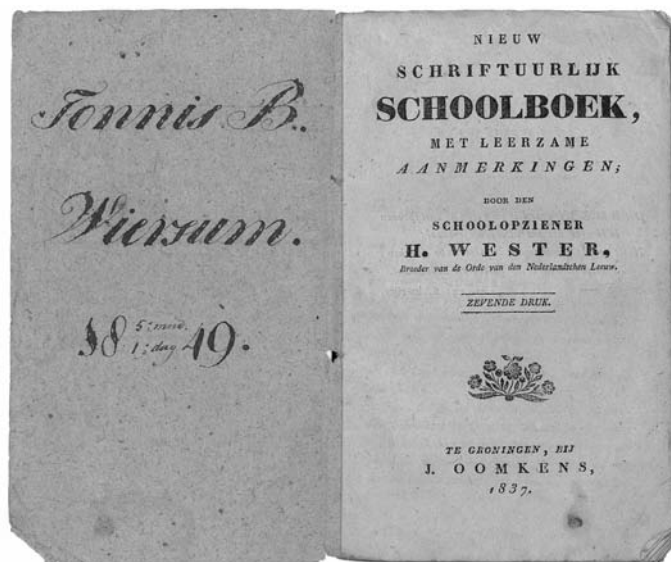
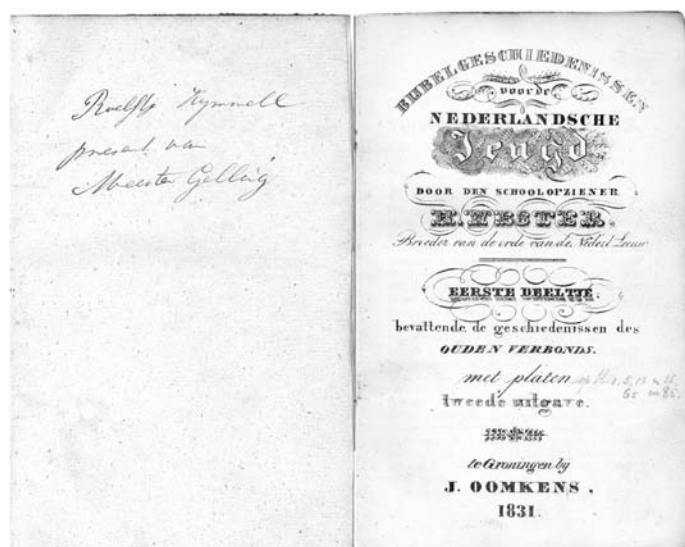
Algemeen Verslag der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Den 14den van Oogstmaand, 1821. Wester vermeld door corresponderende secretaris van het Departement Pekela, C. de Hosson

inv.nr. Sch/W 10

Handboek voor schoolopzieners, gemeentebesturen, plaatselijke schoolcommissiën, commissiën van toezicht, instituteurs, schoolonderwijzers en schoolhouderessen; bevattende al de wetten, besluiten en verordeningen betrekkelijk het lager onderwijs, sedert den jare 1795 (H.Wester vermeld op p.35)

Te Groningen, bij J.Oomkens. 1844

inv.nr. Sch/W 11

Een snijderie te Boven-Pekela

In artikelen in de jaarverslagen 2001 en 2003 werd aandacht geschonken aan Pekelder zeelieden die gehuldigd waren voor dappere daden die zij in 1800, resp. 1806 hadden verricht¹. Het nu volgende artikel gaat over een gevecht waarbij van een mes gebruik werd gemaakt, een ‘snijderie’ die op vier februari 1797 te Nieuwe Pekela plaats vond. Een van de partijen was een binnenschipper, die na afloop een aanklacht indiende bij de plaatselijke gerechtsvoogd van het gerecht van Bellingwolde en Blijham. Het leidde tot een proces, waarvan de gerechtelijke documenten, de aanklacht, de getuigenverklaringen, de doktersattesten en de uitspraak van de rechter, in de Groninger Archieven terug te vinden zijn². Deze documenten bevatten gedetailleerde informatie – zelfs de woordenwisseling is letterlijk weergegeven – over de snijderie in Boven-Pekela.

Ook deze ‘petite histoire’ maakt deel uit van de Pekelder geschiedenis.

Een beschrijving van wat zich op zaterdagavond vier februari 1797 rond zes uur had afgespeeld valt te lezen in de door de gerechtsvoogd ‘Monsieur’ IJzebrand Haijer³ opgestelde verklaring:

Schipper Jan Abrahams, wonagtig in de Oude Pekel-Aa digt bij het middelste verlaat, klaagt dat hij op gisteravond ongeveer zes uur varende met zijn tasscheschuit naar de Boven Pekel Aa om mist te lossen, komende tusschen de eerste draij boven het bovenste verlaat, toen op zijn schip twee personen (waren) gesprongen die, zoals klager van anderen gehoord had, de beide zonen van de zogen. Starke Jan waren, dat klager daarop aan die personen gezegd had ‘jongens, ik verzoek dat Gij het op een ander tijd niet weer doet’, dat daarop de beide personen gezegd hadden ‘dan zolt doe ons de draij overdraijen’, dat deposant daarop gezegt hadt ‘jongens, dat kan ik niet doen en dan kunt Gij mij ook niet verpligten’. Daarop hadden (zij) gezegt dat klager, wanneer hij een

kerel (was), (hij) aan de wal zoude komen; daarop was klager aan de wal gesprongen en voordat klager nog recht de voeten op de grond had direct (was) aangevallen door de beide genoemde personen,

dat klager zich toen verweerde, één op de grond had gehad, maar de ander (de) klager van agteren had aangetast, waarop de vrouw van klager, hem willende verlossen, was toegeschoten, dog aanstonds door diegene die klager van boven (had) aangetast was aangegrepen en deerlijk aan het hoofd (was) geslagen, dewijl dit gebeurde was klagers zwager gen(aam)t Roelf Jans, mede wonagtig in de Pekel-A, digtbij het middelste verlaat, toegekomen en zodra die daarbij kwam was dezelve mede door een der gen(oemde) personen aangevallen, die hem met een mes een snede, beginnend van de hals en gaande over de borst door de doekrok en hembdrek, zo als die persoon op heden zulks aan den gerichte heeft vertoont, had toegevoegt.

Klager was ook gewond in de bovenste lip, die nog op heden bloeid en nog niet te stillen was, voords had dezelve verscheiden krabben aan het hoofd.

Getuigen waren geweest Hindrik die er vlug tegenover woont.

Uit deze aanklacht blijkt dat Jan Abrahams – die officieel Johan Christiaan Abrahams Westers heette, 35 jaar oud was en wiens ouders uit het aangrenzende deel van Duitsland afkomstig

afb. 1. Dwarshuizen aan landszijde te O.Pekela, bij de grens met N.Pekela, situatie 2001.

waren⁴ – dicht bij het middelste verlaat woonde, de sluis die tot in de tweede helft van de 19e eeuw in Oude Pekela op de grens met Nieuwe Pekela lag. Hij woonde in een van de twee aan landszijde gelegen 18e eeuwse dwarshuizen, waarvan één enkele jaren geleden helaas is afgebroken (afb.1). Hij was onderweg naar Boven-Pekela, waar de ontginning van het veen nog in volle gang was. Het leveren en aanvoeren van compost, nodig voor het vruchtbaar maken van de dalgrond, was een lucratief beroep⁵. Hij was het bovenste verlaat, de huidige middelste sluis (afb.2), gepasseerd en lag nu met zijn met mest volgeladen tasschuit tussen de brughoofden van de eerstvolgende brug (die jaren geleden enige tientallen meters naar het oosten verplaatst is), toen plotseling twee personen vanaf landszijde op het schip sprongen, dwars over het dek renden en aan de andere kant op de wal sprongen. Jan Abrahams stond vermoedelijk aan het roer en waarschuwde hen vriendelijk ‘doe dat nu niet weer, jongens’, waarop zij antwoordden, ‘draai de brug dan dicht’.

De zaak escaleerde en eindigde er mee, dat Jan Abrahams de uitdaging tot een gevecht aannam. Zijn vrouw, Hindrikje Jans Smilde, die, zoals uit een andere verklaring zal blijken, samen met hun tien jaar oude zoontje Abraham⁶ het schip trok en dus in het zeel hing, snelde hem te hulp, evenals haar broer, de 33 jarige Roelf Jans Smilde⁷, die zijn zwager bij het laden en lossen behulpzaam zal zijn geweest.

De twee ‘personen’ waren geen kwajongens, maar volwassen, getrouwde mannen, de zonen van de uit Oosteel (Oostfriesland) afkomstige Jan Harms, bijgenaamd ‘starke Jan’ (dit adjectief zou later als de familienaam Starke gelden). Harm was 30 jaar oud, Jan 24, beide waren arbeider⁸.

Jan Abrahams liet het er niet bij zitten, vond dat

het recht zijn beloop moest hebben en diende, samen met zijn zwager Roelf Smilde, een aanklacht in bij IJzebrand Haijer, de gerechtsvoogd van het gerecht van Bellingwolde en Blijham, die in Nieuwe Pekela woonde en daar als overheidsdienaar hoog op de sociale ladder stond. De rechter, mr. Wycher Meurs in Bellingwolde⁹, gaf de voogd opdracht de zaak nader uit te zoeken en eventueel getuigen op te roepen. Een maand later legden twee getuigen inderdaad hun verklaring af, de ook al uit Oostfriesland afkomstige bakker Kristjaan Kaspers¹⁰, die toevallig passeerde toen er gevochten werd, en Mettje Tjaks¹¹, vrouw van Hindrik Hindriks Wams, wier schip vlak bij de brug, vóór het huis van haar vader lag.

Kristjaan Kaspers, woonagtig in de boven Pekel A, van eenen competenten ouderdom, verklaard dat hij op een zaterdag, zonder de datum te kunnen bepalen, van boven komende en nabij de draaij komende plusminus tusschen [ses] en seven uren deposant hoorde dat daar enige twist was en daar op toegaande zag, dat Jan Starke en nog een persoon, welke deposant voor dat oogenblik niet kende, maar zoo vermeen. Harm Starke geweest te zijn, dat gemelte personen Jan Abrams op de Heereweg hadden onder had tusschen de huizen van Jan Wolters¹² en Jan Harms Kotter¹³, waarop de deposant Jan Starke had angetast en geseget ‘doet malkander dog geen qwaad en slaat niet’, waarop tusschen haar stilstand kwam. Deposant had toen nog wel hoord, dat er ook nog na bij enige qwestie waar, maar wegens de donkerheid niet gesien wie het geweest waar. Deposant zag, dat de Jan en Harms Starke na boven gaande (richting Boven-Pekela gingen). Deposant had ook zien, dat Roelf Jans Smilde zijn hand had gebloed en dat Jan Abrams Jan en Harm Starke had vervolgd en angetast en zeide ‘Luiden, ik neme u tot

getuige, de kerel heeft een mes’, waarop Jan Starke zeide ‘ik heb geen mes’, maar toezijende lag een mes op de grond, zonder te weten wie het zelve toe kwaam, waarop de qwestie was afgedaan, waarop deposant nevens Jan Abrams en Roelf Jans Smilde in het huis van Jan Wolters gaan (gegaan waren), alwaar Roelf Jans zijn wonden an de linkerhand had vertoond, welke over de linker duim was geweest en dat de wonde aldaar was uitgewaschen en verbonden, waarop deposant was na zijn huis gaan en wiste verder desen angaaende

afb. 2. Het middelste verlaat te Nieuwe Pekela
Foto S. Sanders en Zoon, Groningen, begin 20^e eeuw
Coll. Kapiteinshuis Pekela.

blijven persesteeren, blijk zijne mede vertekening (ondertekening) deses. Boven Pekel A den 3 April 1797.

Op dezelfde dag legde Mettje Tjaks háár (tegenstrijdige) verklaring af:

Mettje Tjaks, huisvrouw van Hendrik Hindriks, varende met een taskschip, verklaard dat zij voor de deur van hun vader Tjakke Ulphen bij de draaij, de eerste boven het bovenste verlaat, dat depositant toen had zien opvaren van het verlaat Jan Abrams, welks vrouw en zoon in de lijnde het schip trokken. Depositant hoorde, dat Jan en Harm Starke tegens Hindrikje, vrouw van Jan Abrams, zeiden dat zij zoude haar de draaij over doen, (en zij) antwoorde het niet te kunnen doen, waarop zij over het schip waren gaan, waarop de schipper tegens haar (hen) was begonnen te schelden, waarop de gemelde personen zeiden dat bij aldien hij daar onvergenoeft over was dan moest hij an de wal komen, waarop de schipper an de wal sprong en Harm Starke angrijpende en hem onder voeten smeed en enige slagen an hem toegevoegt. Depositant had ook zien dat Jan Starke de schipper van zijn broer Harm had afhaald, waarop zij op het lopen waren gaan om na huis te komen na boven (Boven-Pekela). Depositant had toen gesien dat de schipper Jan Abrams en zijn zwager Roelf Smilde gemelte personen hadden vervolgt tot an de batte toe. Depositant had ook gesien dat de vrouw van Jan Abrams mede over Harm Starke had heen geweest. Depositant had ook wel gesien dat Jan Starke, nadat hij de schipper en vrouw van zijn broer had afgetrokken, gemelte Jan Starke de vuist (naar) onder haalt hadde maar depositant had niet zien, dat hij haar geslagen had, waarop depositant was weggegaan en ieder na (naar) huis en vaartuig. Verder wiste depositant dezen angaande niet meer te verklaren als wel gehoord te hebben van Puntjen¹⁴ zonder dat depositant wiste wie het gesept hadde. Verders wiste depositant angaande niet meer te verklaren en is na duidelijke voorlesingen blijven persesteeren blijk hare medevertékeninge (Mettje Tjaks kon niet schrijven en ondertekende met een kruisje)

Boven Pekel A den 3 April 1797.

Dadelijk na de vechtpartij ging Roelf Smilde naar Barold Winters¹⁵, medicinae doctor te Nieuwe Pekela, die de volgende dag een zake-lijke ‘wondcedulle’ afgaf:

Onderschreven verklare dat Roelf Jans Smilde gisteravond sijnde ses uur bij mij is gekomen met een wonde aan sijn hant, heb hem doen verbonden. Pekel a 5 Febr. 1797.

Een paar uur later, rond acht uur ’s avonds, zocht Harm Starke een andere dokter in Nieuwe Pekela op, de uit Bonda (Bunde, Oostfriesland) afkomstige heelmeeester Johan Christoph Wil-

helm Schutter¹⁶. Diens attest was uitvoeriger: *Toonder deezes Harm Jans Starke is de 4 febr. deezes jaars bij mij gekoomen des avonds om 8 uur, zijnde verwond in de slinker hand tuschen de duim en de toonvinger. 1) eene wonde (waarschijnlijk met een snijdend werktuig) van 2 duim lengte ? duim diepte en 2/3 duim breedte, en 2) nog eene wonde van 1 duim lengte ? duim diepte en breedte ook aan de toonvinger in de slinker hand. N.Pekel A d. 20 Febr. 3de jaars onder Batoes Vrijheid.*

Dokter Schutter was een fervente, militante patriot en kon niet nalaten om zelfs op zo’n attest-briefje nog blijk te geven van zijn politieke voorkeur!

Jan Abrahams was blijkbaar zo verontrust door een almaar bloedende wonde aan zijn lip, dat hij de volgende dag dokter Jacobus de Jonge¹⁷, chirurgijn te Oude Pekela, liet komen. Deze verklaarde:

alsdat hij op den 5den deezzer maand gevisiteert heeft schipper Jan Abrahams, van de Oude pekel A, met een gekneusde wondje, aan het binnenste van de bovenlip, met kwetsinge van een aderlijk bloedvat, welke wondje, beneevens de bloedvliet, generhande gevaaren insluiten. Daar beneeven nog eenige geringe, of krabachtige beleedigingen van het aangezigt. Oude pekel A, in den Jaare 1797 den 6 Februarij.

Rechter mr. Wycher Meurs wist vermoedelijk niet goed hoe hij met die heethoofden in Boven-Pekela, met die Pekelder roegbainers¹⁸ aan moest. De openbare orde was door de vechtpartij, waarbij nog wel een mes was gebruikt, in gevaar gebracht. Er diende dus gestraft te worden. Dus wat deed hij? Hij veroordeelde beide partijen tot een boete van zes daalder. Maar – en dat was even een tegenvaller – ook de kosten, door het gerecht gemaakt, werden op beide partijen verhaald en dat was maar liefst een bedrag van dertien gulden en achttien stuiver, ‘door’, zoals in het protocol van het breukgericht te lezen valt, ‘door klager en beklagden in egale portien te betalen, ter oorzaak van onderlinge slagerij’.

A.Westers

Noten

- 1 A.Westers, ‘Geert Berends Kolk’. *Jaarverslag 2001 Kapiteinshuis Pekela/Stichting Westers*, p. 8-15; A.Westers, ‘Jan Geerts de Waal’. *Jaarverslag 2003 Kapiteinshuis Pekela/Stichting Westers*, p. 7-12
- 2 Groninger Archieven, Gerecht van Bellingwolde en Blijham, toegang 732 nr 667
- 3 IJzebrand Hindriks Haijer, ged. Nieuw-Beerta 6.8.1747, ovl. Nieuwe Pekela, huis 178, 5.9.1813. Hij trouwde te Bellingwolde in november 1775 met Albertien Roelfs en te Bellingwolde in januari 1785

- met Geertje Jacobs (Helt), weduwe van E.N.Rensema te Pekela.
- 4 Jan Abrahams, schipper, geb. Oude Pekela 2.9.1762, ovl. Leer 16.10.1825. Zijn doopnaam was Johan Christiaan Westers. Hij was Luthers, sinds ca 1793 Ned. Herv. Hij trouwde te Oude Pekela op 20.11.1785 met Hindrikje Jans Smilde. In 1810 kocht hij voor f. 899,- een nieuw tjalkschip, dat te Nieuwe Pekela voor de helling van Hendrik Geerts Holtman lag. Hij vestigde zich in het begin van de 19^e eeuw in Leer, waar hij vlak bij de haven in de Königstrasze een woning annex pakhuis bezat. Hij onderhield een beurdienst van Leer op Amsterdam. Zijn ouders waren de vermoedelijk in Delmenhorst geboren Abraham Wester(s) en Talje Hinderks uit Emden. Abraham Westers, de stamvader van het Pekelder geslacht Westers, was soldaat geweest in de compagnie van kapitein Maneel in het regiment Oranje Stad en Lande. Op 11 mei 1745 was hij tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog gewond geraakt in de slag bij Fontenoy (bij Doornik, België). Eervol als korporaal uit de dienst ontslagen vestigde hij zich vanuit Groningen omstreeks 1760 als 'appointé' (militair met een levenslange uitkering van overheidswege) in Oude Pekela, waar hij het beroep van kleermaker uitoefende.
  - 5 Vermoedelijk haalde Jan Abrahams de compost uit Leer, waar hij later zou gaan wonen. Het stadsbestuur van Groningen had reeds in 1783, om in de groeiende behoefte aan mest voor de Pekelder vereningen te kunnen voorzien, een premie van tien gulden in het vooruitzicht gesteld aan iedere schipper, die een vracht mest of stratendrek 'van buiten deese Provincie met een zeevarend schip in de Pekel-A invoerde'. Dit besluit werd hernieuwd in 1786 en 1803. (D.Kuil, *Kroniek van Pekela*, Ten Boer 1999, 13.2.1783, 19.1.1786, 4.4.1803).
  - 6 Abraham Westers, oudste zoon van Johan Christiaan Westers en Hinderkje Smilde, werd te Nieuwe Pekela geboren op 22.9.1786. Hij overleed op maandag 7.7.1845, de warmste dag van het jaar, aan een zonnesteek toen hij als postbode tussen Pekela en Winschoten vlak bij de laatste plaats bewusteloos was neergevallen. Hij was achtereenvolgens stuurman, koopman en postbode. Hij trouwde drie maal, op 24.1.1810 te Appingedam met Annegien Berends Sjoerds van Nieuwe Pekela, op 14.8.1824 te Nieuwe Pekela met Hilke Geerts Lestestuiver en op 3.3.1832 eveneens te Nieuwe Pekela met Jantje Harms Huls.
  - 7 Roelf Jans Smilde, ged. Oude Pekela 16.10.1785, ovl. als sjouwer te Groningen 20.10.1826. Hij trouwde te Oude Pekela op 16.1.1785 met Renske Egberts van Wildervank en te Groningen op 28.11.1813 met Berendina Piers.
  - 8 Harm Jans Starke, geb. Nieuwe Pekela 27.1.1767, Luthers ged., ovl. 20.9.1834. Zijn ouders waren Jan Harms, bijgenaamd sterke Jan, afkomstig uit Oostzeel, Oostfriesland, en Rebekka Jans. Op 30.3.1788 trouwde hij met Geessien Rengerts (Kip). Zijn broer, Jan Jans Starke, geb. Nieuwe Pekela 22.3.1772, Ned. Herv. ged., ovl. 26.4.1849. Op 6.11.1796 trouwde hij met Jantje Wietzes.
  - 9 Mr. Wycher Eilardus Meurs, geb. Dronrijp 6.11.1772, ovl. Sneek 17.6.1831. Hij was van 1795-1799 rigter bij het Gerecht van Bellingwolde en Blijham cum annexis, werd later secretaris van Wymbritseradeel en president van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Sneek.
  - 10 Kristjaan Kaspers, broodbakker, geb. Bonda (Bunde, Oostfriesland) 26.7.1758, ovl. Nieuwe Pekela, huis 140, 24.6.1818. Zijn ouders waren Kasper Kristjaans, landbouwer, en Antje Klaassens. Hij trouwde Nieuwe Pekela 1.7.1787 met Geertje Aaldriks, weduwe van Hindrik Eppes; hertrouwde Nieuwe Pekela 21.5.1814 met schippersdochter Harmke Jans, weduwe van Albert Lammerts Karsies.
  - 11 Mettje Tjaks, geb. Nieuwe Pekela 21.8.1773, ovl. Groningen in een schip 'liggende bij de Turfsingel' 14.10.1820. Haar ouders waren Tjakke Ulbens en Dina Harms. Zij trouwde Oude Pekela 13.9.1795 Hendrik Hendriks (Wams), geb. Oude Pekela 6.8.1770, ovl. Groningen 16. 3.1837 'in een schip liggende thans alhier in het Schuitediep'.
  - 12 Jan Wolters (de Boer), landbouwer, geb. Nieuwe Pekela ca 1739, ovl. Nieuwe Pekela, huis 145, 27.11.1816. Hij trouwde Nieuwe Pekela 18.12.1768 met Swaantje Jans.
  - 13 Jan Harms Kotter (Korter), landbouwer, assessor bij het schoutambt, geb. Nieuwe Pekela 15.5.1756, ovl. Nieuwe Pekela, huis 158, 7.10.1833. Hij trouwde Nieuwe Pekela 19.1.1792 met Elsie Harms (Speelman).
  - 14 De betekenis van het woord 'puntjen' is onduidelijk. Als werkwoord betekent het 'op de punten van je schoenen/klompen lopen', d.w.z. hard lopen (mededeling Prof. S. Reker, Groningen). Was puntje'n, in dit geval van wal tot wal over een schip hollen, wellicht een vaker beoefende vorm van vermaak?
  - 15 Barold Winters, arts te Oude Pekela, na 1792 te Nieuwe Pekela. Ged. Tjamsweer 20.10.1743, begr. Nieuwe Pekela 25.5.1808. Zijn ouders waren Rudolphus Winters, predikant te Tjamsweer, en Aaltyn Snijwint. Hij trouwde Blijham 28.12.1784 met Catharina Heres.
  - 16 Johan Christoph Wilhelm Schutter, na 1789 arts te Nieuwe Pekela. Geb. Bonda (Bunde, Oostfriesland) ca 1758, ovl. Nieuwe Pekela, huis 412, 17.8.1818. Hij trouwde, verm. te Bonda, met Geeske Davemans. Het is opvallend, dat van de in dit artikel genoemde willekeurige groep mensen een zo groot aantal van over de grens kwam, hetgeen iets zegt over de samenstelling van de Pekelder bevolking aan het eind van de 18^e eeuw: de ouders van Jan Abrahams, de vader van de beide Starkes, bakker Kristjaan Kaspers en dokter Schutter en zijn vrouw.
  - 17 Jacobus de Jonge, arts te Oude Pekela. Ged. Winschoten 7.9.1759, ovl. Oude Pekela, huis 729, 13.3.1815. Zijn ouders waren Sipko de Jonge en Albertje Luppes. Hij trouwde Oude Pekela 25.3.1789 met Margaretha Haitzema, weduwe van Johannes Woltherus Huisinga; hertrouwde Winschoten 5.7.1809 Anna Aapkens, weduwe van R.D.de Ruiter. Hij was de stiefvader van koopman Petrus J.Huisinga, van 1811-1850 achtereenvolgens maire, schout en burgemeester van Oude Pekela.
  - 18 'Roegbainder' (Duits 'Rauhbein') voor ruwe persoon, onbehouwen kerel, is een scheldwoord voor inwoners van Pekela en letterlijk en figuurlijk van toepassing op Jan en Harm Starke.